

KURITEGEVUSE UURIMISE METOODIKAST
EESTI NSV PROKURATUURIORGANEIS

M. E i s l e r ,
Eesti NSV prokurööri abi, TRÜ aspirant

Efektiivseks võitluseks kuritegevuse vastu ning uute kuritegude ärahoidmiseks on vaja selgitada ning tundma õppida meie ühiskonnas veel eksisteerivaid kuritegevuse põhjusi, et seejärel rakendada teaduslikult põhjendatud abinõusid nende likvideerimiseks.

Nõukogude kriminoloogia eristab üksikkuriteo põhjusi ning kuritegevuse kui massilise sotsiaalse nähtuse põhjusi.¹ Nende mõistete sisu vastab üksiku ja üldise filosoofilistele kategooriatele.

Kuritegevuse kui sotsiaalse nähtuse põhjused on ühtlasi ka iga üksikkuriteo põhjused. Kuid need põhjused avalduvad üksikkuriteo toimepanemisel kordumatus individuaalsuses ja konkreetsuses. Üsikkuritegude toimepanemisel võib esineda ka põhjusi, mis kuritegevusele kui massilisele sotsiaalsele nähtusele ei olegi iseloomulikud.² Seetõttu on üksikkuritegude põhjuste selgitamisel ning nende iseärasuste arvestamisel mitte üksnes teaduslik, vaid ka suur praktiline tähtsus. Kuritegevusvastase võitluse teaduslikult põhjendatud planeerimine ja organiseerimine konkreetses linnas või rajoonis eeldab seal esinevate üksikkuritegude põhjuste, neid soodustavate asjaolude, aga samuti ka kuritegevust mõjustavate muude tegurite (kuritegude õigeaegne avas-

¹ Vt. Криминалогия. М., 1968, стр. 101.

² Vt. I. R e b a n e. Kas on minevikuigandid kuritegevuse ainsaks põhjuseks NSV Liidus? - TRÜ Toimetised. Vihik 257. Kriminoloogia-alaseid töid II. Tartu, 1970, lk. 26.

tamine ja karistuse vääraratus, karistuspraktika õigus, parandus- ja kasvatusasutuste töö efektiivsus, õiguspropaganda olukord jms.) regulaarset ja põhjalikku analüüsimist ning üldistamist.

Kirjanduses on avaldatud erinevaid seisukohti selle kohta, millistel organitel peaks lasuma linnas või rajoonis kuritegevusvastase võitluse organiseerimise ja koordineerimise, järelikult ka õiguskorra olukorra analüüsimise kohustus. Mõned autorid peavad seda kohalike tööraha saadikute nõukogude ülesandeks.³ Mitmete liiduvabariikide, kraide ja oblastite linnades ja rajoonides on moodustatud spetsiaalsed nõukogud kuritegevuse põhjuste ja seda soodustavate asjaolude tundmaõppimiseks ning kuritegude ärahoidmise vahendite väljatöötamiseks. Valdav enamik autoreid peab aga kuritegevusvastase võitluse organiseerimist ning administratiivorganite - prokuratuuri-, siseasjade ning kohtuorganite - sellekohase töö koordineerimist prokuratuuri otseks ülesandeks.⁴ Seda teed on läinud ka Eesti NSV praktika.

Prokuratuuriorganite juhtiv osa kuritegevusvastase võitluse organiseerimisel tuleneb nende töö spetsiifikast ja meetoditest. Teostades kõrgeimat järelevalvet seaduste täpse täitmise üle kõigi riigiorganite, ühiskondlike organisatsioonide, ametiisikute ja kodanike poolt, puutuvad prokuratuuriorganid vahetult kokku nii kuritegevuse kui ka kõigi sellega seonduvate teguritega. Seaduserikkumiste väljaselgitamisel tuvastavad prokuratuuritöötajad ühtlasi ka nende põhjusi ja soodustavaid asjaolusid. Nii kontsentreerub prokuratuuriorganitesse suhteliselt täielik informatsi-

³ Vt. В.С. Основин, К.Ф. Шеремет, В.С. Мартеньянов, А.К. Конев. Местные советы и законность. М., 1970, стр. 46-48.

⁴ Vt. näiteks В.К. Звирбуль. Деятельность прокуратуры по предупреждению преступности. (Научные основы.) М., 1971, стр. 153 и сл.; А.Д. Берензон. Криминологический аспект в прокурорской деятельности. - Вопросы прокурорского надзора. Сборник научных трудов. М., 1972, стр. 5-18.

oon linnas või rajoonis valitsevast õiguskorra seisundist. Vastavalt "NSV Liidu prokurörijärelevale põhimääruse" §-le 11 on prokuröriil oma kompetentsi piires alati õigus nõuda kõigilt riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide juhtidelt ja ametiisikutelt täiendavaid õiguskorra seisundit iseloomustavaid andmeid. Seetõttu ongi prokuratuuriorganitel teiste õiguskaitseorganitega võrreldes suuremad võimalused kõigi kuritegevuse ja selle profülaktikaga seonduvate küsimuste kompleksseks uurimiseks ning oma tegevuse kõikehõlmava iseloomu tõttu ka väljatöötatud abinõude efektiivseks ellurakendamiseks.

On vaid vaja, et need võimalused ei jääks kasutamata ning prokurörid kuritegevusvastase võitluse organisaatoreina rajaksid oma töö teaduslikele alustele, kasutaksid nende käsutuses oleva rikkaliku materjali analüüsimisel teaduslikult põhjendatud meetodeid. Kuid kahjuks seda alati ei tehta.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 30. juuli 1970. a. määruses "Kohtu- ja prokuratuuriorganite töö parendamise abinõudest" juhiti tähelepanu sellele, et paljud prokurörid ei analüüsi kuritegevuse olukorda rajoonides, linnades, oblastites ja vabariikides, ning kriipsutati alla selliste analüüside tähtsust prokuratuuri töö efektiivsuse tõstmisel. Hiljuti üleliidulises ulatuses läbi viidud pisteline kontrollimine näitas, et ainult vähesed prokurörid kasutavad õiguskorra seisundi analüüsimisel ja kuritegevusvastases profülaktikas nõukogude kriminoloogiateaduse poolt väljatöötatud meetodeid ja soovitusi.⁵

Mõningaid sellesuunalisi katseid on viimastel aastatel tehtud Eesti NSV prokuratuuriorganis. Esimeseks probleemiks, mis seejuures tuli lahendada, oli vajaliku informatsiooni kogumine.

Õiguskorra seisundit iseloomustava informatsiooni kogumine, süstematiseerimine ja säilitamine on kuritegevuse

⁵ Vt. Н. Косо плечев, Э. Кузнецова, Е. Сидоренко. Научные рекомендации по криминологии районным и городским прокурорам. - "Социалистическая законность", 1973, № II, стр. 65-67.

uurimise üheks olulisemaks etapiks, kuna sellest sõltuvad nii hilisemad järeldused kui ka nende põhjendatus. Olulisel hulgal võib õiguskorra iseloomustavat informatsiooni saada prokuratuuri-, kohtu- ja siseasjade organite statistilistest aruannetest, kuid paratamatult ei sisalda need kõiki sügavamaks analüüsiks vajalikke andmeid õiguserikkumiste põhjuste, neid soodustanud asjaolude ja mõjustavate tegurite, aga samuti õiguserikkujate isiksuse kohta. Ametlike statistiliste aruannete põhjal pole võimalik analüüsida õiguskorra seisundit linna või rajooni alljaotustes: majavalitsuste ja külanõukogude piirkondades, üksikutes ettevõtetes jne. Analüüsijate kitsam piiritlemine, õiguskorra tundmaõppimine konkreetsetel objektidel on aga kuritegevusvastase võitluse sihipärasuse ning konkreetsuse huvides hädavajalik.

Kõik nimetatud andmed peaksid leiduma ning tavaliselt ka on olemas konkreetsetes kriminaaltoimikutes ning administratiivõiguse rikkumiste kohta kogutud materjalides. Ülesanne seisneb vaid selles, kuidas vajalikke andmeid hõlpsamini selekteerida ebaolulisest informatsioonimassist ning kontsentreeritud kujul teha prokuröriile iga hetk kättesaadavaks.

Sel eesmärgil on soovitatud ning praktiseeritud vajaliku informatsiooni kandmist spetsiaalsetele küsimustikele, mida täidavad uurija ning kohtunik.⁶ Vajaliku informatsiooni koondamise aspektist on nende kasutegur ilmne, kuid samal ajal on küsimustike käsitsi läbitöötamine ning neile kantud andmete üldistamine küllaltki aeganõudev ning tömahukas ülesanne. Sel põhjusel on raskendatud ka küsimustikele talletatud informatsiooni operatiivne kasutamine näiteks loengute ja ettekannete ettevalmistamisel jne.

Eeltoodud kaalutlustel valiti Eesti NSV Prokuratuuris informatsiooni säilitamise vahendiks perfokaardid, mille tehniline töötlemine on küsimustikega võrreldes märksa kiirem ja lihtsam. Praktikasse rakendati perfokaardid kõigis

⁶ Vt. Вопросы методики изучения и предупреждения преступлений. Под ред. А.А.Герцензона. М., 1962, стр. 27, 59 и сл.

vabariigi linnade ja rajoonide prokuratuurides alates 1972. a. 1. jaanuarist.⁷

Perfokaartidele kodeeritava informatsiooni iseloomu valikul peeti silmas kahte põhieesmärki: esiteks hõlbustada linna- ja rajooniprokuröridel selliste õiguskorra ning prokurörijärelevalve seisundit iseloomustavate andmete kogumist, säilitamist ja analüüsimist, mis ei sisaldu riiklikes statistilistes aruannetes, ning teiseks kasutada perfokaarte algarvestuse dokumentidena prokuratuuri statistiliste aruannete koostamisel (kriminaalasjade registreerimise, vahi alla võtmiste jt. žurnaalide asemel).

Kasutusel on kahte liiki perfokaardid. Kurjategija arvestuskkaart sisaldab andmeid kurjategija isiku (nimi, vanus, haridus, parteilisus, perekonnaseis, sotsiaalne seisund, varasem karistatus jms.), tema isikusega seotud kuritegevust mõjustavate tegurite (jõobnud olek, alkoholi hankimise viis ja tarvitamise koht, administratiivjärelevalve all olek, kuriteo toimepanemine isikute grupis jms.), kurjategija töö- ning elukoha, temale antud iseloomustuste ja tema suhtes varem kohaldatud mõjutamisabinõude, valitud tõkendi, samuti ka toimepandud kuriteo ning kohaldatud karistuse või muude mõjutamisvahendite kohta. Perfokaart täidetakse iga prokuratuuri statistilises aruandluses kurjategijana arvele võetud isiku kohta.

Tinglikult kriminaalasja arvestuskardiks nimetatud perfokaart sisaldab andmeid kuritegu uurinud organi, kriminaalasja liigi, uurimistähtaegade ja uurimise kvaliteedi, uurimisorgani poolt rakendatud profülaktiliste abinõude, üldsuse osavõtu, kohtuliku uurimise kvaliteedi ning prokurörijärelevalve kohta nii eel- kui ka kohtuliku uurimise staadiumis. Kaardile on võimalik kodeerida andmeid, mis iseloomustavad toimepandud kuritegu: kvalifikatsioon, toimepanemise administratiivne ja konkreetne koht, grupilise kuriteo puhul grupi iseloom (organiseeritud või juhuslik, alaealiste või varem karistatud isikute osavõtul) ja koosseis, materiaalse kahju suurus

⁷ Viljandi rajooni ning Tartu linna prokuratuurides olid perfokaardid kasutusel juba alates 1969. aastast.

ja selle hüvitamise olukord jms. Nimetatud perfokaart täidetakse kõigi menetluses olnud kriminaalasjade ja huligaansuse protokollide ning nende materjalide kohta, milles kriminaalasja algatamisest on keeldunud seoses kurjategija suhte ühiskondliku mõjutamise vahendite kohaldamisega (nn. kuriteokoosseisuga materjalid).

Perfokaartide nagu igasuguste muudegi statistiliste kaartide kasutamisel vabariigi raames on kaks võimalust: nende tsentraliseeritud koondamine ja töötlemine keskuses (sellisel viisil kasutatakse ja töödeldakse statistilisi arvestuskaarte näiteks siseasjade organeis) või kasutamine kohapeal kaarte täitnud organi enda poolt. Eesti NSV prokuratuuriorganeis on perfokaartide kasutamine rajatud viimasele põhimõttele. Õiguskorra igakülgne, põhjalik analüüs tuleb läbi viia eeskätt linna- ja rajooniprokuratuurides, kus kõige paremini on teada antud linnas või rajoonis kuritegevust põhjustavad ja soodustavad faktorid, ning seetõttu peab linna- ja rajooniprokuröride käsutuses olema ka analüüsiks vajalik algmaterjal. Samal ajal ei ole aga välistatud perfokaartide ajutine väljanõudmine vabariigi prokuratuuri üksikutes konkreetsetes küsimustes andmete üldistamiseks vabariigi mastaabis. Seda võimalust ongi Eesti NSV Prokuratuuris korduvalt kasutatud (parasiitliku eluviisiga isikute poolt toimepandud kuritegude, õigusemõistmisest üldsuse osavõtu, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1970. a. 12. juuni seadluse kohaldamise praktika jt. küsimustes andmete üldistamisel).

Enam kui kaheaastase kasutamispädevuse kogemustele tuginedes võib meie arvates kinnitada, et analüüsivahendina on perfokaardid end täielikult õigustanud. Seda on positiivse praktikana tunnustatud ka NSV Liidu Prokuratuuris.⁸

Eesti NSV Prokuratuuri poolt väljatöötatud perfokaardid on esimesi katseid rakendada vabariigi prokuratuuritöötajate igapäevases praktikas mõningaid teaduslikke võtteid kuritegude põhjuste uurimiseks. Kuna puudusid eelnevad sellekohased kogemused, ei ole nimetatud perfokaardid vabad puudustest.

⁸ Вг. П. Кудрявцев. Опыт борьбы с преступностью в Эстонии. - "Социалистическая законность", 1973, № 7, стр. 8.

Peamise puudusena tuleb meie arvates nimetada krimino-
loogilise informatsiooni suhtelist nappust. Kodeeritud ku-
jul ei ole võimalik kaartidele kanda selliseid kriminolo-
gilisest aspektist olulisi faktoreid nagu kurjategija kaju-
nemist mõjustanud tegurid, tema olme- ja töötingimused, mik-
rokeskkond jpm. Samuti ei sisalda perfokaardid informatsi-
ooni kõigi toimepandud kuritegude, vaid ainult nende kohta,
mille järgi kurjategija võetakse arvele prokuratuuri sta-
tistilises aruandluses (kuritegude kogumist raskeim kurite-
gu). On ilmne, et ühe ja sellesama kurjategija poolt erine-
vate kuriteoepisoodide toimepanekut võivad iseloomustada
vägagi erinevad asjaolud, mis aga praeguses perfokaartsüs-
teemis kajastamist ei leia.

Eeltoodud puudused tulenevad käibel olevatele perfo-
kaartidele üheaegselt kahesuguse - kriminoloogilise ja sta-
tistilis-aruandelise - eesmärgi püstitamistest, samuti nende
piiratud mahust. Tulevikus peaksid need puudused olema kõr-
valdatavad.

Käesoleval ajal on vabariigis loomisel juriidilise in-
formatsiooni automatiseeritud otsimissüsteem "Jurips".⁹
Meie arvates on mõeldav selle kasutamine ka vabariiklike
õiguskaitseorganite kriminaalstatistiliste aruannete koos-
tamisel koos järgneva põhiliste andmete väljastamisega lin-
na- ja rajooniorganitele.¹⁰ Statistiliste andmete sisuline
analüüsimine kohapeal peaks tulevikuski toimuma perfokaar-
tide abil, mis aga enam ei dubleeri "Juripsis" sisalduvaid
statistilisi andmeid, vaid on põhjaliku sõnalis-kirjeldava
kriminoloogilise informatsiooni kandjateks. Sellised perfo-
kaardid ei oleks üksnes abivahendiks õiguskorra analüüsimi-
sel prokuratuuriorganeis. Neile talletatud informatsioon
peaks aastate vältel kujunema teatud väärtuseks ka krimino-
loogilistel uuringutel nii üksikutes linnades ja rajoonides
kui ka vabariigis tervikuna.

⁹ Selle kohta vt. В. Раудсалу, И. Ребане, И. Сильдмяэ. О создании автоматизированной системы юридической информации. - "Советское государство и право", 1974, № 5, стр. 28-36.

¹⁰ Näid kogemusi elektronarvutustehnika kasutamisel sta-
tistiliste aruannete koostamiseks on Eesti NSV Siseministeeriumi informatsioonikeskusel.

Õiguskorra analüüsimine prokuratuuriorganeis ei ole lihekordne ülesanne, vaid pidev protsess.¹¹ See koosneb prokuröri igapäevasest tööst kriminoloogilise informatsiooni kogumisel (sealhulgas ka perfokaartide abil); tööplaanides ettenähtud üksikute kuriteoliikide põhjuste tundmaõppimisest; konkreetsetel objektidel (asutustes, ettevõtetes ja organisatsioonides) toimepandud või nende töötajate poolt toimepandud kuritegusid soodustanud asjaolude analüüsist; prokurörijärelevalve üksikute lõikude üldistamisest; rajoonis kuritegevuse levikut soodustavate üldiste tingimuste (alkoholism, parasitlus vms.) analüüsist jne.

Kord aastas tuleb prokuröril teha kuritegevusvastase võitluse tulemustest kokkuvõtte, milleks kasutatakse kõiki aasta vältel kogutud materjale. Väljakujunenud praktika kohaselt analüüsivad Eesti NSV linnade ja rajoonide prokurörid lühidalt kuritegevuse, seda vahetult mõjustavate tegurite ja uurimistöö olukorda ka esimese poolaasta lõppedes, vabariigi prokuratuur aga igas kvartalis.

Erinevate aastate ja ka erinevate linnade ja rajoonide õiguskorra analüüsise omavahelise võrreldavuse tagamiseks peaksid kõik analüüsivad lähtuma samadest põhiprintsiipidest ning sisaldama obligatoorselt rea tähtsamaid, ühest ja samast allikast pärinevaid statistilisi andmeid (kuritegevuse olukorda iseloomustavad üldandmed; rasked ja enam levinud kuriteoliigid; kurjategijate isiksust iseloomustavad andmed; enam levinud administratiivüleastumised; parasitlust, hulkurlust, kuriteo retsidiivi, alkoholismi iseloomustavad andmed, jms.). Sel eesmärgil koostas Eesti NSV Prokuratuur 1971. a. linnas (rajoonis) õiguskorra ja prokurörijärelevalve seisundi analüüsimise meetodilise juhendi, mida on soovitatud aastaanalüüsise koostamisel silmas pidada kõigi linnade ja rajoonide prokuröridel.

Viimastel aastatel ongi enamik Eesti NSV linnade ja rajoonide prokuröre hakanud õiguskorda märksa sügavamalt analüüsima, kasutades seejuures edukalt kriminoloogilisi võtteid ja uurimismeetodeid. Prokurörid ei piirdu üksnes

¹¹ vt. Работа районного прокурора по борьбе с преступностью. Под общ. ред. А.С.Панкратова. М., 1965, стр. 58-59.

oma statistilistes aruannetes toodud andmetega, vaid kasutavad õiguskorra seisundi tundmaõppimiseks ning kuritegude põhjuste ja neid soodustavate asjaolude väljaselgitamiseks ka teistelt ametkondadelt (statistika- ja siseasjade organest, mitmesugustest inspektsioonidest, asutustest ja ettevõtetest) laekuvaid andmeid, perfokaarte jms. Õiguserikkumisi iseloomustavad andmed koondatakse vastavatesse tabelitesse, neid analüüsitakse vastastikusisest sisulises seoses, kasutatakse mitmesuguseid koefitsiente ja teisi suhtnäitajaid. Õiguserikkumiste arvu dünaamikat analüüsitakse pikema ajavahemiku ulatuses nii linnas (rajoonis) tervikuna kui ka üksikutel objektidel, külanõukogudes, rajoonilise alluvusega linnades ja alevites. Kõik see on kaasa aidanud analüüside objektiivsuse, järelduste põhjendatuse ja sihipärasuse suurenemisele. Sisutiheduse ning samal ajal põhjalikkuse poolest võib eriti esile tõsta Viljandi, Paide, Pärnu, Haapsalu ja veel mitme teise linna ja rajooni prokuröri poolt viimastel aastatel teostatud õiguskorra analüüse.

Paide rajooni prokuröri 1972. aasta õiguskorra analüüsis on toodud tabelleina 20 rajoonis enam levinud kuriteoliigi dünaamika viimase 6 aasta vältel. Kuriteod on grupeeritud ründe objekti järgi koos vastavasse gruppi kuuluvate kuritegude üldarvu väljatoomisega: isikuvastased, riigi ja ühiskonna vara vastased, kodanike isikliku vara vastased, huligaansus, transpordialased ja parasitliku eluviisiga seonduvad kuriteod. Neist põhjalikumalt analüüsib prokurör riigi ja ühiskonna vara riisumisi ning transpordialaseid kuritegusid, mille arv rajoonis 1972. a. märgatavalt kasvas.

Riigi ja ühiskonna vara riisumiste analüüsimisel pöörab prokurör tähelepanu ka tekitatud materiaalse kahju ulatusele ning näitab asutused ja ettevõtted, kus kõige enam on riisumisi toime pandud. Analüüsinud konkreetseid kriminaalasju, järeldab prokurör, et seda liiki kuritegusid soodustas varem karistatud isikute materiaalselt vastutavatele ametikohtadele töölevõtmine, kaupluste ja kioskite mittenõuete kohane kindlustatus, puudused kaadri valikul ja kasvatamisel jne.

Transpordialaste kuritegude analüüsimisel toob prokurör eelandmetena rajoonis kolmel viimasel aastal toimunud

liiklusavariide arvu, nende läbi tekkinud kahju (surma ja vigastada saanud inimeste arv, materiaalne kahju) ja alkoholi pruukimise tagajärjel toimunud avariide arvu. Analüüsidest liiklusalastes kuritegudes süüdi olnud isikute kontingenti, sedastab prokurör, et 32,1 % selleliigilistest kuritegudest on toime pandud rajoonist läbisõitvate liiklusvahendite juhtide poolt. Transpordialaste kuritegude suurt osakaalu mõjustab rajooni geograafiline asend. Analüüsidest alkoholi joober toimepandud liiklusalaseid kuritegusid, on prokurör välja toonud kurjategijate töökohad ning asjaolud, mis soodustasid kuritegude toimepanekut: joober olekus tööülesannete täitmisele lubamine, juhtivate töötajate osavõtul toimunud joomingud, nõrk kasvatustöö mitmes kollektiivis jne.

Haapsalu rajooni prokurör analüüsib grupeeritult omavahel kriminoloogilises mõttes tihedalt seotud nähtusi: kriminaalkorras karistatavaid huligaansusi, pisihuligaansusi ning avalikes kohtades joober olekus isikute kinnipidamisi; kriminaalkorras karistatavaid liiklusavariisid, administratiivkorras karistatavaid liikluseeskirjade rikkumisi, sealhulgas transpordivahendi joober olekus juhtimise eest karistatud isikute arvu, ning isikute arvu, keda on liikluseeskirjade rikkumise eest korduvalt karistatud; kriminaalkorras karistatavaid riigi ja ühiskonna vara riisumisi ning pisiriisumisi. Analüüsidest kriminaalkorras karistatavate huligaansuste ja pisihuligaansuste vähenemise (vastavalt 60 % ja 17,7 % võrra) põhjusi, teeb prokurör põhjendatult järelduse, et üheks seda tinginud asjaoluks võib olla ka avalikesse kohtadesse joober olekus ilmunud isikute õigegaegne isoleerimine (nende arv kasvas samal ajal 4,2 % võrra), mis aitas ära hoida raskemaid õigusrikkumisi.

Viljandi rajooni prokuröriil on järgimist väärivaid koigemusi õiguspropaganda olukorra analüüsimisel. Aegsasti nõutakse suurematest ettevõtetest ja õppeasutustest andmeid õiguspropaganda ürituste kohta nendes: toimunud loengute jt. ürituste arv, neist juriidilistel teemadel tähtsamate teemade kaupa (alkoholism, liikluseeskirjade rikkumised jt.). Süstematiseeritud saadud andmed vastavasse tabelleisse, on prokuröriil lihtne võrrelda ettevõttes valitsevat õiguskorda

seal tehtava õiguspropaganda olukorraga. Õiguspropaganda vähesuse korral teeb prokurör ettevõtte juhtidele ettepaneku vastava sisuga loengute tellimiseks, saates selleks välja ka soovitatava temaatika. Analoogilist moodust on praktiseeritud ka Tallinna Linna Prokuratuuris.

Selliseid positiivseid näiteid võiks tuua rohkesti. Kuid oleks ennatlik väita, et Eesti NSV prokuratuuriorganis uuritakse juba käesoleval ajal kuritegevust kriminoloogilisest aspektist nõutaval tasemel ning kõige optimaalsemas vormis.

Kuigi prokuratuur on kuritegevusvastast võitlust organiseeriv ja koordineeriv organ, ei tähenda see sugugi, et õiguskorra analüüsimine on ainuüksi prokurööri ülesanne. Analüüsi peamiseks eesmärgiks on kuritegevusvastaseks võitluseks uute vahendite väljatöötamine, nende koordineeritud planeerimine ning rakendamine kõigi õiguskaitseorganite poolt. Seetõttu peaksid olema õiguskorra analüüsimisest huvitatud ka teised linna või rajooni administratiivorganid - rahvakohus ja siseasjade osakond. Ka neil tuleks igal aastal oma töötulemusi põhjalikult analüüsida. Siseasjade osakonna poolt koostatav õiguskorra analüüs peaks omakorda koosnema tema allüksuste - passilaua, autoinspeksiooni, tuletõrje, teenistusjaoskonna jt. - analüüsides, kus tuuakse välja õiguskorra seisund vastavas tööloendis, analüüsitava perioodil õiguserikkumisi soodustanud asjaolud ning rakendatud profülaktilised abinõud. Rahvakohtu ja siseasjade osakonna analüüse täiendab prokurör muude tema käsutuses olevate andmetega, annab vastava organi tööle prokurörijärelevalve aspektist omapoolse hinnangu ning kasutab linna või rajooni õiguskorra koondanalüüsi koostamisel.

Õiguskaitseorganite sellist koostööd kuritegevuse uurimisel Eesti NSV-s käesoleva ajani saavutatud ei ole, kuigi viimasel ajal on selles suunas mõningaid samme astunud. Lähemaks ülesandeks peaks siin olema koostööstatav analüüsimetoodika väljatöötamine.

Omaette probleemiks on prokuröride poolt läbiviidavate kuritegevuse uuringute maht ja piirid. Eitamata linnades ja rajoonides kuritegevuse põhjaliku ja kompleksse kriminoloogilise uurimise vajadust, tuleb meie arvates siiski asu-

da seisukohale, et seda ei ole võimalik ega ka vaja läbi viia prokuröride aastaanalüüside vormis. Nende mahtu ja siisu piirab juba analüüsimiseks ettenähtud suhteliselt lühike aeg (mitte üle 2 kuu). Prokuröride aastaanalüüside peamiseks ülesandeks on signaalmaterjali andmine õiguskaitseorganite töö edaspidiseks planeerimiseks.¹² Seetõttu pole aastaanalüüsis vaja käsitleda ammendavalt kõiki üleskerkinud küsimusi, vaid piirduda üksnes k õ i g e o l u l i s e m a g a , mis on antud linna või rajooni tingimustes määrav ja antud momendil suundaandev. Aastaanalüüs peab andma optimaalselt vajalikku informatsiooni õiguskorra rikkumiste dünaamikast, välja tooma enam levinud ja kasvutendentsi ilmutavad õiguserikkumised, aktiivsemad kuriteokolled, kuritegude peamised põhjused ja kuritegusid soodustavad tingimused, uurimistööd ja prokurörijärelevalve kõiki lõike, samuti ka õiguspropaganda olukorda iseloomustavad põhinäitajad.

Millele analüüsis asetada pearõhk, see oleneb täielikult õiguskorra seisundist konkreetses linnas või rajoonis. Ühes rajoonis (1972. a. analüüsi põhjal näiteks Rapla rajoonis) võib selleks olla võitlus parasiitluse ja hulkurluse vastu, teises transpordialaste kuritegude vastu (Paide, Haapsalu), kolmandas grupilise kuritegevuse vastu (Viljandi) jne. Mingit valmisretsepti siin olla ei saa. Kogu prokuratuuri koondunud informatsioonihulgast optimaalselt vajaliku selekteerimine ja analüüsimine on linna või rajooni prokuröri loominguks ülesandeks.

Lisaks operatiivsetele aastaanalüüsidele on suuremates linnades ja rajoonides kahtlemata vajalik ka kuritegevuse sügav, igakülgne ja täielik kriminoloogiline uuring, kuritegevuse dünaamika sõltuvuse analüüs majanduslikest, demograafilistest, kultuurilistest jt. tegureist. On soovitatud sügavaid kriminoloogilisi uuringuid seostada linnas või rajoonis prokuröri vahetusega, et uuel prokuröril oleks kohe ülevaade õiguskorra seisundist.¹³ Meie arvates põhjalikke

¹² Lähemalt selle kohta vt. G. H a z a k. Aluseks olgu analüütiline töö. - "Nõukogude Õigus", 1974, nr. 1, lk. 33-37.

¹³ Vt. Работа районного прокурора по борьбе с преступностью, стр. 59.

kriminoloogilisi uuringuid selliste ametkondlike ümberpaigutustega ühendada pole reeglina võimalik, kuna need uurimused nõuavad pikemat aega - konkreetse uurimisprogrammi ja -metoodika väljatöötamist, ulatusliku informatsiooni kogumist ja läbitöötamist.

Eesti NSV-s on kuritegevust kriminoloogiliselt põhjalikult uuritud seni vaid TRÜ kriminoloogia laboratooriumi poolt kahes linnas - Tartus ja Kohtla-Järvel.¹⁴ Edaspidised analoogilised uurimised vabariigi teistes linnades ja rajoonides võiksid meie arvates toimuda ka prokuratuuriorganite initsiatiivil, organiseerimisel ja praktilisel kaasaabil.

Niivõrd ulatuslikeks uuringuteks ei piisa üksnes prokuratuuritöötajate jõust. Uurimine peaks toimuma prokuratuuritöötajate ja spetsiaalse kriminoloogilise uurimise asutuse teaduslike töötajate ühise üritusena.

Seda eesmärki silmas pidades äratub tähelepanu ettepanek moodustada kõigis liiduvabariikides vabariiklike prokuratuuride juurde kriminoloogilise uurimise keskused - Kuritegevuse Põhjuste Uurimise ning Ärahoidmise Abinõude Väljatöötamise Üleliidulise Instituudi vabariiklikud filiaalid.¹⁵ Selle ettepaneku ellurakendamine avaks uued perspektiivid kuritegevuse põhjuste uurimisele ka meie vabariigis.

¹⁴ Vt. И. Ребане. О преступности в г.Тарту в 1946-70 гг. - TRÜ Toimetised. Vihik 318. Kriminoloogialaseid töid IV. Tartu, 1974, lk. 72-86.

¹⁵ Vt. А. Капранов. Какой должна быть система криминологических учреждений? - "Социалистическая законность", 1973, № II, стр. 25-28.